

TEXTOS I
COMENTARIS

Prefaci a Shakespeare

Samuel Johnson

Traducció de John Stone i Enric Vidal

Pròleg de John Stone

Epíleg de Harold Bloom

Publicacions i Edicions

UNIVERSITAT DE BARCELONA

*Prefaci a les obres
dramàtiques de
William Shakespeare*

Samuel Johnson

Traducció de John Stone i Enric Vidal

Pròleg de John Stone

Epíleg de Harold Bloom

Publicacions i Edicions

UNIVERSITAT DE BARCELONA

Agraïments

Voldria donar les gràcies a David Hensley de la Universitat McGill, Montreal, Canadà, que em va ajudar en el meu primer estudi de Johnson, pel bon exemple que dóna com a professor i especialista. Agraeixo a Corvin Russell, Kathleen Hickey i Rosa Roig que hagin llegit i comentat els esborranys d'aquesta edició crítica. Sam Abrams em regalà unes oportunes paraules d'estímul; Pere Guàrdia em va deixar molt generosament una rara edició facsímil del Dictionary of the English Language de Johnson; i les traduccions del llatí són de Javier Velaza Frías. El personal de les Edicions de la Universitat de Barcelona ha demostrat una paciència i comprensió infinites. Finalment he de donar les gràcies a Enric Vidal per embarcar-se en aquest projecte quan el vaixell ja havia salpat, i per la seva alegre dedicació a l'àrdua tasca filològica.

JOHN STONE

A la meva dona.
ENRIC VIDAL RODÀ

Sigles i abreviatures

Les notes contenen les referències bibliogràfiques de les obres més citades.

- Yale   JOHNSON, Samuel. The Yale Edition of the Works of Samuel Johnson. Edició a cura de John H. Middledorf. New Haven i Londres: Yale University Press, 1958-1990 (13 volums publicats, dels 24 de l'obra completa).
- Lives   JOHNSON, Samuel. Lives of the Poets. Edició a cura de G.B. Hill. Oxford: Clarendon, 1905. 3 vol.
- Life   BOSWELL, James. The Life of Samuel Johnson, LL.D., with a Journal of a Tour to the Hebrides. Edició a cura de G.B. Hill, corregida per L.F. Powell. Oxford: Clarendon Press, 1934-1964. 6 vol.
- CH   Johnson: The Critical Heritage. Edició a cura de James T. Boulton. Londres: Routledge, 1995.
- Vickers   Shakespeare: the Critical Heritage, 1623-1774. Edició a cura de Brian Vickers. Londres: Routledge & Keegan Paul, 1974-1979. 5 vol.

Pròleg

I

Aquest volum conté la primera traducció completa a una llengua peninsular del Prefaci a l'edició de Les obres dramàtiques de William Shakespeare publicat per l'home de lletres anglès Samuel Johnson l'any 1765.¹ El tema del prefaci és indiscutiblement l'autor més eminent de la història de les lletres angleses, per bé que es conegui tan poc de la seva vida i encara menys del seu caràcter. El destí de l'autor del Prefaci ha estat tot un altre. En vida fou reverenciat com a moralista i lexicògraf i se'l continua considerant un dels primers escriptors de la llengua anglesa.² Tanmateix, se'l rememora més com un orador i un personatge, com al protagonista d'una gran biografia, com a conservador sociable i sentencios, assenyat i alhora excèntric, l'encarnació d'allò que els anglesos consideraren durant molt de temps típicament anglès. Era pietós, honest, independent, depressiu, sempre esparracat i escabellat, un col·leccionista compulsiu de peles de taronja que professava, per alguna misteriosa raó, una antipatia visceral pels cogombres; es confessava mandrós, però era capaç d'escriure prosa pura a gran velocitat; feia el paper d'advocat del diable en la conversa, agut i punyent, segur dels seus arguments i malhumorat, però abans d'escriure pregava per servir Déu i la moralitat. La seva època el va conèixer amb els sobrenoms del «Gran khan de la literatura» i la «Raresa», un dictador literari i una personalitat de la qual la premsa publicava els moviments i con-

1. Existeixen cinc traduccions íntegres del Prefaci: una al francès (1786), una a l'italià (1960), una a l'alemany (1787) i dues al japonès (1948-1949 i 1978). Per a més informació, consulteu el segon volum de la bibliografia de Fleeman (vegeu p. 66 d'aquest text), p. 1.137-1.138; Fleeman no recull la versió alemanya, Vorwort zum Werk Shakespeares, traduïda per Irmgard Mainsuch (Stuttgart: Reclam, 1987).

2. Johnson no ha gaudit d'una acceptació internacional. Tal és la seva reputació a Espanya que José María Valverde i Martí de Riquer, a la seva *Historia de la Literatura Universal*, escriuen que «Los que no somos ingleses no comprenderemos nunca del todo la importancia de Johnson» (Barcelona: Noguer, 1959; vol. II, p. 425). Tan sols s'han traduït al castellà dues obres del nostre autor, i fins ara no hi havia cap traducció en cap altra llengua de l'Estat.

verses. Després de la seva mort la llegenda va créixer fins a esdevenir un fenomen de la història literària tan important com l'home i la seva obra.

En fou l'artífex l'aristòcrata escocès James Boswell, un advocat de pa sucat amb oli, hipocondríac, vanagloriós i dissolut. Promiscu, sifilític i tot sovint ebri acabat, Boswell maldava per introduir-se als cercles literaris i polítics. Va perseguir i finalment conèixer Voltaire i Rousseau, i estava resolt a assolir una fama literària pròpia. El 1763, a l'edat de vint-i-dos anys, ideà un encontre «accidental» amb Johnson, que aleshores ja era un reconegut home de lletres i el màxim heroi de Boswell, en una llibreria londinenca. Boswell incorpora al seu relat de l'escena una estranya però significativa identificació de Johnson amb el fantasma del pare de Hamlet –significativa perquè la relació de Boswell amb el seu propi pare era espinosa, i potser va buscar-ne un substitut en Johnson. La primera impressió del jove va ser la d'un gran i abrupte poder verbal: diu que es va sentir «atordit» i «mortificat» pels retrets inicials de Johnson. Boswell callà immediatament, i escoltà, i el sotjador de celebritats es convertí en el summe sacerdot del culte johnsonià.

Mai no existí una amistat tan improbable. Johnson era trenta anys més gran que Boswell, afermat en els seus principis, segur de les seves capacitats intel·lectuals, un home de gran cultura. El llibertí Boswell s'havia fet franc-maçó als dinou anys i catòlic als vint; havia intentat d'allistar-se a l'exèrcit i, quan el seu sever pare el va fer tornar a Edimburg, va trobar consol en quatre afers amorosos simultanis. Tot i això, Johnson i Boswell s'avingueren molt bé. Boswell tenia una tendència ocasional a l'adulació, però en favor del seu caràcter es pot dir que no era ni irritable ni geniüt. Sovint feia bones preguntes, i a Johnson li encantava la bona conversa. Transportat per les paraules del seu amic, Boswell les va transcriure als seus voluminosos diaris en minucioses notes. Tendí a formular a Johnson preguntes importants per tal de recollir les seves opinions; i orquestrà encontres amb els seus enemics polítics i literaris. La seva obsessió era tan gran que un dia Johnson esclatà: «Senyor, vós només teniu dos temes de conversa, vós mateix i jo. Tots dos em cansen profundament» (Life III, p. 57).³ El 1772 decidí que l'obra de la seva vida seria una biografia d'aquell home tan eminent –tasca que semblà mantenir-lo en vida mentre el seu cos defallia d'excessiva dissipació. Publicada l'any 1791, *The Life of*

3. En una altra ocasió Johnson digué a Boswell: «No parlis ni de tu ni de mi... No vull que facis de tu o de mi un proverbi» (Life III, p. 57n).

Samuel Johnson és un retrat íntim i vívid, un «retrat flamenc» compost d'incidents insignificants i esdeveniments crucials. Més que una biografia coherent és una col·lecció de converses de sobretaula, un registre de les genials converses de Johnson que també evoca els seus costums inexplicables i els seus ramells de tossuderia, el seu interès pels fantasmes i la seva fe religiosa profunda però malenconiosa. El llibre es convertí en un èxit aclaparador i continua essent un clàssic. Tanmateix no conté un material fiable: Boswell manipulà les paraules de Johnson per crear efectes dramàtics. I la *Life* és desproporcionada; tot i que la seva força implícita és la descripció de Johnson de primera mà, Boswell només passà amb ell 425 dies en els més de vint anys que durà la seva amistat; omplí les llacunes d'anècdotes apòcrifes i de bons mots l'autenticitat dels quals és ara dubtosa. El Johnson de la *Life* és en part un personatge de ficció, un mite desenfadat que Boswell construeix conscientment:

En aquest tomb, quan caminava, portava botes, i un abric marró molt ample, amb unes butxaques que gairebé haurien contingut els dos volums del seu diccionari infoli; i a la mà portava una gran vara de roure... Quan esmento la vara de roure em ve al cap el garrot d'Hèrcules; i de mica de mica els meus lectors trobaran que la seva vara brota i produeix un bon acudit. (*Life* V, p. 19).

I així fou. A desgrat de ser imprecís, la *Life* és un llibre immensament entretingut, i el Johnson de Boswell aconseguí fer ombra a l'original. «L'enginy mordaç» de Johnson, «el gran conversador» s'ha perpetuat amb citacions freqüents.⁴ Durant l'època victoriana les seves obres (en els quaranta anys que seguiren la seva mort es publicaren quinze edicions de les seves obres completes) quedaren finalment eclipsades pel seu propi personatge públic. El crític, historiador i profeta social Thomas Carlyle estimà que la *Life* «era més valuós que cap altre producte del segle divuit» (CH, p. 432) i lloà Johnson com «l'home de lletres heroic» en el seu *On Heroes, Hero-Worship and the Heroic in History* (1841). Però es concentrava en la personalitat de Johnson i en la seva vida, i no pas en la seva obra. L'assagista i estadista Thomas Babington Macaulay va

4. La gran importància cultural de Johnson en el món anglòfon es fa palesa en les deu pàgines que les seves obres ocupen en l'*Oxford Dictionary of Quotations*, que el converteixen en l'autor més representat després de Shakespeare; i en la seva contínua aparició en vinjetes, discursos polítics, editorials periodístiques i articles científics. El 1957 es va fer una adaptació televisiva nord-americana de la *Life* –amb Peter Ustinov com a protagonista–, que guanyà un Emmy.

ser més boswellic que el mateix Boswell, repintant la imatge del biògraf i del biografat per desacreditar-los tots dos. Retratà el primer com «un idiota [...] un home amb l'intel·lecte més feble» que d'alguna manera havia produït «una gran obra. En justícia, no es pot dir que Homer és el més gran poeta èpic, Shakespeare el més gran dramaturg, Demòstenes el més gran orador, sense admetre que Boswell és el més gran biògraf. No té rival... Si no hagués estat tan ximple, hauria esdevingut un gran escriptor».⁵ Johnson, d'altra banda, havia comès la ximpleria de no escriure tal com parlava: «Quan parlava, vestia el seu enginy i el seu seny d'expressions naturals i vigoroses. Tan bon punt agafava la ploma per escriure per al públic, es viciava irremeiablement el seu estil» (CH, p. 429). Johnson posseïa «qualitats morals i intel·lectuals d'un nivell molt alt», però les seves obres eren el resultat de «la unió entre unes grans capacitats i uns prejudicis vulgars» (CH, p. 423), expressades en un estil «massa monòton, massa palesament artificial, i de tant en tant tan pompós que arribava fins i tot a l'absurditat».⁶ Macaulay estimava l'home tant com detestava l'escriptor, i entre les imatges de l'home preferia la raresa, que «parpellejava, esbufegava, rodolava el cap, tamborinava els dits, tallava la carn com un tigre, i s'empassava mars de te».⁷ Aquest fou el Johnson que el públic del segle XIX conegué.

Al segle XX Johnson l'escriptor ha tornat; coexisteix incòmodament amb el seu alter ego, «la figura grotesca que Macaulay va crear».⁸ L'escriptor retornà primerament com a crític literari: els *Six Essays on Johnson* publicats per Walter Raleigh l'any 1910 analitzaven la faceta de crític i d'editor de Johnson, i T.S. Eliot el va descriure com «una persona perillosa si hom no hi estava d'acord»,⁹ capaç de fer una anàlisi «aguda i sensible»¹⁰ i una crítica «amb una coherència i una amplitud que cap altra crítica anglesa no pot assolir».¹¹ Eliot, que va ser l'eix vertebrador del paradigma crític que dominà la cultura literària anglò-

5. Thomas Babington Macaulay. *Critical and Historical Essays*. Vol 2. Edició a cura d'A.J. Grieve. Londres: Dent, 1907. 2 vol., p. 538.

6. *Encyclopædia Britannica*, vuitena edició, vol. XII., p. 797.

7. *Ibid.*, p. 802.

8. James L. Clifford; Donald J. Greene. *Samuel Johnson: A Survey and Bibliography of Critical Studies*. Minneapolis: University of Minnesota Press, 1970, p. 8.

9. T.S. Eliot. «The Metaphysical Poets». *Selected Prose of T.S. Eliot*. Edició a cura de Frank Kermode. Nova York: Harcourt Brace Jovanovich, 1975, p. 67.

10. *Ibid.*, p. 62.

11. T.S. Eliot. «Johnson as Critic and Poet». *On Poetry and Poets*. Londres: Faber and Faber, 1957, p. 191.

fona durant la major part del segle xx, també inicià una revalorització de Johnson com a escriptor creatiu, lloant-ne la poesia per la seva precisió i força, remarcant «la certesa, la facilitat amb què endevina la tecla a cada moment».¹² Sota la influència d'Eliot, Johnson esdevingué canònic, l'escriptor per excel·lència del segle xviii anglès, que arribà a ser conegut com a «l'època de Johnson». I a la dècada dels anys cinquanta la Yale University Press emprengué l'edició crítica definitiva de les obres de Johnson.

Actualment Johnson és objecte d'un constant corrent de llibres acadèmics i articles que n'analitzen tot, des del pensament polític i la teoria lingüística fins als coneixements mèdics i el lloc que ocupa en el desenvolupament de la cultura impresa. És un escriptor de prosa no de no-ficció llegit pel seu valor literari, una figura tan important en la història del pensament com en la història de la literatura, i un estilista singular la història del qual és, en molts aspectes, la història del món literari anglès del segle xviii.

12. Citat a Donald J. Greene. Samuel Johnson. Boston: Twayne, 1989, p. 26-27.

II

Samuel Johnson va néixer a la ciutat provinciana de Lichfield el 1709 de pares de mitjana edat. El seu pare, Michael Johnson, era un notable ciutadà local la sort del qual, com la seva llibreria, declinaren gradualment, potser a causa dels rampells depressius que patia. Sarah Ford, la mare de Johnson, provenia de la petita noblesa. Era una dona estreta de mires i inculta que va rebre del seu fill afecte, però mai respecte. En fer-se gran, Johnson la va visitar ben poc. Tots dos pares s'enorgulliren de la memòria prodigiosa del seu fill i de la seva habilitat precoç per a les llengües, fruit indubtable, en part, de la seva afició preferida: fullejar els llibres del seu pare i llegir «de valent»: a l'edat de nou o deu anys, en trobar-se sol a casa, va començar a llegir Hamlet, i es va espantar tant amb el fantasma, que va sortir corrent al carrer. Amb pocs esforços, Johnson excel·lí a l'escola local i semblava un estudiant prometedor quan va entrar a Oxford el 1728. Tanmateix, tenia molt pocs diners, i es va veure obligat a abandonar la universitat l'any següent. Una llegenda diu que la seva pobresa material era tan gran que una nit un company anònim va deixar-li un parell de sabates a fora de la seva porta, com a regal. Johnson, l'orgull ferit, les va llençar.

La dècada següent de la vida de Johnson és plena de començaments en fals, de frustracions i d'expectatives mig complertes. Va treballar al negoci decadent del seu pare, però no li va agradar. Va fer durant una temporada de sotamestre d'escola, i encara li va agradar menys. No tenia cap possibilitat real d'arribar a director; sense una carrera universitària, no el contractaria cap escola respectable. Tampoc el seu caràcter o el seu aspecte no el recomanaven per a altres tasques: era alt i fort, però esprimatxat i ossut, patia espasmes als braços i a les espatlles, convulsions facials i gesticulacions rares,¹³ i tenia mol-

13. S'ha comentat que Johnson patia la síndrome de Tourette, un desordre nerviós que, malgrat les seves debilitacions, de tant en tant porta les seves víctimes a una gran energia verbal. A més dels seus tics i gesticulacions gairebé constants, Johnson sovint executava actes compulsius accentuats, com ara tocar pals, mesurar les seves passes en abandonar una cambra, i fer gestos i passos singulars i complexos abans de creuar un llindar. Quan el pintor William Hogarth va trobar per primera vegada Johnson a la casa del novel·lista Samuel Richardson, «va veure una persona a la finestra d'una habitació, sacsejant el cap i giravoltant d'una manera estranya i ridícula. Va concloure que es tractava d'un idiota, a qui els seus familiars havien confiat a la cura del senyor Richardson, que era molt bona persona. Per a la seva gran sorpresa, però, aquesta figura s'apropà on ell i el senyor Richardson seien i

tes cicatrius de l'escròfula, que havia contret de ben petit. També va patir períodes de depressió, una mandra extrema i una agressivitat amenaçadora. Passà temporades a ciutats veïnes, sota l'hospitalitat de parents i amics; caminava compulsivament i cercava consol en la conversa. El 1735 es va casar amb una vídua de Birmingham més de vint anys més gran que ell, Elizabeth Jervis Porter, que ell anomenava «Tetty»; Johnson diposità la major part dels béns de la seva muller en la fundació de la seva pròpia escola als afores de Lichfield. Al cap d'un any l'escola féu fallida. Johnson se sumí en una depressió profunda que li féu témer perdre el seny, cosa que passaria periòdicament durant la resta de la seva vida. Però també féu els primers passos de la seva carrera literària, començant una obra de teatre, acceptant un encàrrec com a traductor i covant projectes acadèmics que mai no es materialitzaren. Per viure de la literatura, Johnson havia d'anar a viure a Londres.

A Londres va trobar feina, però no seguretat. Va allotjar la seva dona a la rodalia de la metròpoli i s'establí a Grub Street, el feu dels editors i dels escriptors famolencs. Somiava de convertir-se en editor reputat de textos clàssics, en poeta i dramaturg, però el primer llibreter a qui va sol·licitar feina li va recomanar que es dediqués a carretejar verdures al mercat de Covent Garden. A principis del 1738 ja estava ocupat amb encàrrecs temporals –principalment crítiques i biografies– per a una revista important. Tanmateix, signava les seves cartes amb el nom d'impransus –«el dejunat» (Life I, p. 137)– i de vegades no tenia més remei que vagar pels carrers de nit per manca d'un allotjament estable.¹⁴ Escriure un poema ben acollit (London) al maig d'aquell any i, a partir de juny, comptar amb una feina freelance estable com a ajudant d'editor dels debats parlamentaris, el va treure de la indigència, però encara per sota de tota comoditat. Aviat, aquests debats, més que transcripcions fidels del que succeïa

tot d'una va reprendre el fil de la conversa i esclatà en una invectiva contra Jordi II» (Life I, p. 146-147). Sir Joshua Reynolds creia que Johnson podia controlar aquestes convulsions quan estava conversant. Vegeu T.J. Murray. «Medical History, Dr. Samuel Johnson's movement disorder». *British Medical Journal*, 1979: 1, p. 1.610-1.614.

14. W.J. Bate. Samuel Johnson. Londres: Chatto and Windus, 1977, p. 178. Psicològicament, aquests episodis passatgers no tenen la mateixa importància que les pèrdues de seguretat econòmica que experimentà quan el negoci de seu pare féu fallida i ell mateix dilapidà la major part del patrimoni de la seva dona. Aquests dos esdeveniments plegats el van deixar inquiet i tremendament productiu alhora. Durant els vint-i-cinc anys que van transcórrer entre la seva arribada a Londres i la concessió de la pensió, no va tenir cap mena de propietat com a suport i tan sols pogué assolir i mantenir l'aparença d'una vida de classe mitjana gràcies a l'escriptura.

a les dues cambres, esdevingueren fruit de les habilitats dialèctiques de Johnson. Com que la llei havia restringit la crònica parlamentària, Johnson no podia transcriure els debats i per tant els escrivia a partir de notes esquemàtiques, d'una petita llista d'oradors i temes, o de la seva pròpia imaginació. Durant dos anys i mig, Johnson es tancà en un petit despatx i redactà els discursos d'altres a un ritme que de vegades arribava a les 12.000 paraules al dia. Es convertiren en obres mestres de l'oratoria. Voltaire, que no sabia que eren obra d'un pencaire de la ploma, va declarar que l'eloqüència de la Grècia i Roma clàssiques havia reviscolat al Parlament britànic. Una lloança com aquesta significava ben poc per a Johnson, que continuava buscant una professió més estable i lucrativa i vestia, segons totes les cròniques, d'una manera tan esparracada que en una ocasió s'amagà rere una mampara mentre el seu editor atenia una visita.

El seu prestigi va créixer l'any 1744, quan va publicar una biografia de Richard Savage, actor, dramaturg i poeta dissolut, un amic seu que afirmava ésser fill il·legítim d'una família aristocràtica que l'havia rebutjat. Johnson descriu amb molta compassió però amb una distància prudent la carrera de Savage com a escriptor novell, la seva eterna fatxenderia, els seus artificis per cridar l'atenció (s'autoanomenà «Volunteer Laureate» de la reina amb l'esperança d'aconseguir una pensió),¹⁵ les seves protestes contra un món injust, el seu amor abstracte a la virtut i a la vida bohèmia, el seu perdó després d'una condemna per assassinat l'any 1727, i la seva mort en la més absoluta pobresa quan complia condemna per deute. El magistrat Henry Fielding, que publicaria *Tom Jones* el 1749, va declarar que la biografia era el millor tractat en anglès sobre les excel·lències i els defectes de la natura humana; el pintor Joshua Reynolds va trobar que la narració era tan apassionant que no la podia deixar de llegir. Tal com un distingit biògraf modern ha escrit:

Johnson va crear un nou híbrid, una forma no-fictícia d'energia i potencial enormes [...] A les mans de Johnson, la biografia esdevingué el rival de la novel·la. La biografia començà a formular les preguntes més grans i imaginatives: fins a quin punt podem conèixer els éssers humans que ens envolten; fins a quin punt podem aprendre, de les lluites d'un altre home, les condicions de les nostres; què ens

15. El 1730 Savage havia estat candidat al càrrec vitalici de «Poet Laureate» de la cort, que suposava un estipendi anual de 200 lliures i gairebé 500 litres de xerès, a canvi d'odes en commemoració de bodes, bateigs i altres celebracions reials.

diuen les circumstàncies íntimes d'una vida en concret sobre la naturalesa humana en general?¹⁶

El gènere de la biografia evoluciona, a les mans de Johnson, de l'hagiografia d'Isaac Walton i les atractives col·leccions de rumors de John Aubrey a una forma que podia acomodar tots els matisos de la conducta moral, assolint immediatesa mitjançant la inclusió «d'incidents [...] d'una natura volàtil i evanescent» (Yale III, p. 323) i profunditat, tot accentuant les incongruències i contradiccions entre la personalitat i la conducta. Johnson donà una forma imaginativa a un gènere de no-ficció, i d'aquesta manera establí la base de la seva reputació, que no la seva fortuna.

A més de la seva tasca contínua de periodista, Johnson ara es dedicaria al primer dels seus tres grans projectes: el *Dictionary of the English Language*, compilat amb el suggeriment d'un grup de llibreters londinencs. Com en els casos de la majoria de les llengües occidentals, el prestigi de l'anglès com a mitjà cultural havia crescut en els darrers dos segles. L'anglès, però, no comptava amb una acadèmia de la llengua i maldava per assimilar les conseqüències estilístiques dels trastorns polítics i culturals del segle xvii (especialment la «prosa planera» associada amb el puritanisme i la ciència experimental) i la ràpida evolució lingüística. A mesura que la cultura escrita guanyava força i les editorials s'expandien per satisfer un mercat cada vegada més diversificat, més urgent es féu la necessitat de fixar l'ortografia anglesa i el seu ús. Tanmateix, no hi havia res d'oficial en la comesa de Johnson: el seu diccionari seria admès com a normatiu si assolia aquest estat per consens i no per decret.

L'èxit del diccionari de Johnson s'ha presentat sovint com el triomf de l'ofici d'escriptor, de l'escriptor que depèn del mercat més que no pas del patronatge aristocràtic o del finançament estatal. En efecte, quan el 1747 Johnson publicà el seu *Plan of a Dictionary of the English Language*, el dedicà a Lord Chesterfield –un polític aristòcrata que reivindicava certa autoritat en matèria lingüística–. Chesterfield es va dignar a unir-se al projecte, però no oferí a Johnson cap mena d'ajut econòmic. El 1754, quan el diccionari estava a punt de ser enllestit, Chesterfield va publicar dos assaigs en els quals lloava Johnson com un legislador lingüístic. La resposta de Johnson, adreçada a Chesterfield

16. Richard Holmes. *Dr Johnson & Mr Savage*. Londres: Hodder and Stoughton, 1993, p. 230-231.

però àmpliament difosa, és una repulsa, una declaració de la independència de l'escriptor i un signe del final del sistema de patronatge:

[...] L'apreciació que heu fet de la meva tasca, si hagués estat oportuna, hauria estat plaent. Però ha arribat amb tanta deshora que en sóc indiferent i no me'n puc alegrar, que estic sol i no puc comunicar-la, que sóc conegut i no la vull.

Espero que no es consideri aspror cínica el fet de no confessar l'obligació quan no se n'ha rebut cap benefici, o no voler que el públic consideri que dec a un mecenes el que la providència m'ha capacitat a fer tot sol. (Life I, p. 261-262).

En llegir la carta en presència d'un amic, Chesterfield, amb incalculable flegma britànica, destacà: «És un home remarcable» (Life I, p. 265).

És pel seu acompliment com a lexicògraf, així com pel seu estil de prosa que podem incloure Johnson entre els pocs escriptors que per ells mateixos constitueixen episodis de la història de la llengua. El diccionari va superar de bon tros els precedents pel seu volum, per la precisió de les definicions, per la descripció dels canvis semàntics, i en remarcar els registres, les perífrasis verbals i la polisèmia (Johnson fou el creador de la frase «shades of meaning»). A més, Johnson havia adoptat un procediment empíric, una mena de ciència baconiana aplicada a la llengua: abans de redactar les seves entrades, llegia molt extensament per recopilar les paraules i anotar-ne els diferents significats a mesura que les trobava. El seu corpus, tot i estar limitat a les obres escrites de finals del segle xvi fins a mitjans del xviii, era extens –comprenia moltes més de les 116.000 citacions que va incloure en el diccionari definitiu per il·lustrar significats– i el va portar a concloure que cap intervenció obstinada no podria fixar una llengua: es podria, com a màxim, canalitzar-ne el desenvolupament, i sotmetre'n l'ús a l'escrutini públic. Reconeixent que no va «formar, ans tan sols registrar la llengua»,¹⁷ féu una tria conscient per incloure paraules i significats teòricament proscrius l'ús dels quals la tradició recolzava. A les obres de Shakespeare, especialment, va cercar «la dicció de la vida quotidiana», i en aquestes va assenyalar més de 20.000 citacions.

Actualment el diccionari és recordat com un monument de les lletres angleses, malgrat la fama d'un grapat de definicions partidistes o excèntriques («whig» és «el nom d'una facció» i «tory», «qui s'adhereix a l'antiga

17. Samuel JOHNSON. A Dictionary of the English Language. Londres: 1755, p. IX.

constituïció de l'estat [...] oposat a un "whig" –Johnson era tory), acudits autoreprovatoris com ara «lexicògraf» («un escriptor de diccionaris; un pencaire inofensiu»), i befes com ara «civada» («un gra que a Anglaterra normalment es dona als cavalls i a Escòcia serveix per alimentar la gent»), «agent de borsa» («un ésser menyspreable que fa diners comprant i venent accions»), i «mecenes» («generalment, un desgraciat que dona suport amb insolència, i se li paga amb adulació»). Johnson admetia els seus propis errors: quan se li va preguntar per què havia definit «travador» com «el genoll d'un cavall» (en realitat es troba per damunt de l'unglot), va respondre: «Ignorància, senyora, pura ignorància» (Life I, p. 293). A desgrat d'aquests petits defectes, en el seu dia l'obra de Johnson fou rebuda com el diccionari d'anglès per excel·lència, un estatus que no va perdre fins que s'enllestí la redacció de l'Oxford English Dictionary al cap de més de cent anys. En el seu propi prefaci, Johnson tocà les notes harmonioses i sovint malenconioses que li proporcionarien fama:

L'English Dictionary fou redactat amb poc ajut dels erudits, i sense el patronatge dels poderosos; no pas en les obscuritats del retir, ni a recer a l'hort acadèmic, ans enmig de la nosa i la distracció, en la malaltia i la tristor [...] Segurament estaré satisfet sense la lloança de la perfecció, perquè encara que la pogués aconseguir, de què em serviria, en aquesta fosca solitud? He treballat durant tant de temps que la major part dels qui he desitjat complaure han estat enterrats, i l'èxit i el fracàs són paraules buides: per tant me'n desfaig amb una tranquil·litat freda, perquè no tinc res a témer o a esperar ni de la censura ni de la lloança.¹⁸

Aquest és un bon exemple de la prosa altament elaborada de Johnson, autor de l'impacte del qual un crític va escriure que «no tan sols començà una revolució a la nostra llengua, sinó que visqué per veure-la gairebé consumada» (CH, p. 81). La revolució consistia en una concepció retòrica del medi conscientment clàssica, malgrat que a Johnson l'ordre de les paraules i les oracions es mantenia essencialment anglès. Sovint eleva el seu estil amb termes llatinitzants d'una gran precisió conceptual, que col·loca al lloc on cau l'èmfasi principal; fa servir un grup de figures retòriques derivades de Quintilià; i procura que la tesi principal aparegui al final de la frase. El seu estil, mal-

18. Samuel Johnson. A Dictionary of the English Language. Ob. cit., p. XI.

grat ser difícil d'imitar bé, es convertí en el model per a la major part de l'escriptura erudita del segle XIX; i la seva influència encara es fa sentir en la producció acadèmica. Tanmateix, la seva afició a l'abstracció i la tendència d'evitar els ritmes naturals de l'anglès parlat fins ben tard a la seva vida, el col·loquen a contracorrent dins del món literari anglès.

Johnson cobrà 1.575 lliures pel seu diccionari, però les despeses considerables en què va incórrer per comprar material i pagar els seus sis amanuenses el van obligar a endeutar-se per tirar endavant. Va incrementar els seus ingressos amb petits encàrrecs i, a partir de març del 1750, amb dos assaigs setmanals anomenats *The Rambler*. Al principi no van ser populars –es van vendre menys de 500 exemplars dels primers *Ramblers*–, però es feren més de deu edicions dels assaigs complets en vida de l'autor. Johnson volia que els seus assaigs instruïssin i enaltissin, i uns quants assaigs semblen veritablement sermons seculars. Però els *Ramblers* tracten de tota mena de temes, des d'estudis de caràcter, al·legories i faules orientals a discussions de literatura¹⁹ i vida domèstica. El seu estil és menys variat: la prosa de *The Rambler* és un experiment extens d'estructura formal i precisió semàntica. *The Rambler* no és periodisme tal com s'entén avui, ni tampoc, com tantes obres de Johnson, el resultat d'un programa de recerca. Més aviat és una sèrie de reflexions sobre la recerca ja duta a terme per altres objectius; és, tal com Harold Bloom ha escrit, una mena de literatura de la sapiència, un extens comentari sobre les aspiracions humanes i les seves frustracions, els desitjos frustrats i desitjos vans, la molesta diferència entre l'aparença i la realitat en el comportament humà, i el predomini de la crueltat i el vici.²⁰ Fou acceptada com a tal: amb el temps, el *Rambler* va convertir Johnson en un savi nacional, un moralista d'autoritat reconeguda, i un «famos» gairebé en el sentit modern del terme.

En llegir els primers lliuraments del *Rambler*, la seva dona li digué: «Tenia una opinió molt alta de tu; però no m'imaginava que poguessis escriure una cosa com aquesta» (*Life I*, p. 210). Johnson recordaria aquest comentari amb gran tendresa, tot i que estaven mig separats i feia molt de temps que havien deixat de tenir relacions sexuals. La salut de Tetty havia empitjorat: s'havia

19. Vegeu, per exemple, *The Rambler* 23, 92, 125, 156, 158 i 176; *The Rambler* 4, sobre la novel·la i *The Rambler* 60, sobre la biografia.

20. Amb un sol exemple n'hi haurà prou per il·lustrar la naturalesa d'aquesta obra: «Gairebé tothom malgasta part de la seva vida tot mirant d'exhibir qualitats que no posseeix, i en guanyar-se lloances que no pot retenir» (*Yale V*, p. 224).

donat a la beguda, als narcòtics, i a un règim constant de novel·les sentimentals. Trobà la mort pocs dies després del darrer lliurament de *The Rambler*. El dolor i remordiment desconcertaren profundament Johnson, que qüestionà la seva pròpia conducta durant el matrimoni –és cert que havia mostrat interès per altres dones, tot i que és poc probable que mai fos infidel; i els seus fracassos i llargues absències podien haver contribuït al declivi de la salut de Tetty– fins a la fi dels seus dies. No es va tornar a casar; la seva vida domèstica, fins a la seva mort més de trenta anys després, estaria dominada per adults que Johnson rescatà de la misèria i, en alguns casos, «adoptà». Entre ells hi havia la filla cega d'un conegut; un metge fracassat; la filla del seu padrí i la filla d'aquesta; i una certa Polly Carmichael de la qual es coneix poc però que Johnson caracteritzà contundentment com a «una meuca estúpida» (*Life III*, p. 462).²¹ Johnson també es refugià de la solitud en els sopars regulars d'un conjunt de literats, entre els quals hi havia Edmund Burke i Oliver Goldsmith. Fou en aquestes taules rodones on la llengua esmolada, els judicis categòrics i l'humor vivaç de Johnson guanyaren fama; les seves converses foren transcrites i publicades. Johnson sabia instar la rialla a expenses dels altres, en dir coses com, de l'actor i lexicògraf rival Thomas Sheridan (1719-1788), que capitanejava una croada social en favor d'una elocució exageradament curosa, «deu haver-li costat molts esforços ser el que ara veiem. Un tal excés d'estupidesa, senyor, no és natural». Sovint es mostrava lacònic, com ara quan digué que «l'infern és ple de bones intencions» i «el patriotisme és l'últim refugi dels brètols». Hom valorava la seva conversa sobretot per la qualitat de les seves citacions –que tothom manllevava–, per aquella estranya traça d'ensopegar amb la paraula adequada i per desplegar el ritme escaient. Li complaiën els plaers de la vida urbana i social, com quan digué: «Una cadira de taberna és el tron de la felicitat humana» i «Crec que la marea alta de l'experiència humana és a Charing Cross». I les seves censures humorístiques, un curiós contrapès als seus esclats d'agressió verbal, li feren guanyar amics: «No m'agrada dir mal a darrere d'algú, però em sembla que el senyor és un procurador»; o, sobre un vidu que es tornà a casar malgrat un primer matrimoni desgraciat: «És el triomf de l'esperança sobre l'experiència.» També podia sonar com un Woody Allen avant la let-

21. Johnson concedí pensions irregulars a aquests hostes. També era generós amb els captaires: per exemple, en els seus comptes figuren diners donats a «una dona que trucà a la porta», «a dos nois» i «a tres dones» (*Yale I*, p. 280-281).

tre: quan un jove va lamentar la pèrdua del seu grec, Johnson replicà: «Senyor, crec que això va succeir al mateix temps que jo vaig perdre la meva vasta possessió a Yorkshire»; o (en el més pur estil del Sense plomes allenià): «Hi ha innumbrables preguntes a les quals la ment inquisitiva no pot rebre cap resposta en aquest estat: Vós i jo, per què existim? Per què es va crear aquest món? I atès que s'havia de crear, per què no es va crear abans?» No hi ha dubte que Johnson es divertia interpretant aquest paper, i per tant no cal prendre's els seus comentaris en les converses al peu de la lletra: sovint són la manera entremaliada que Johnson feia servir per empipar els seus interlocutors i animar la conversa. Les seves obres són generalment més moderades i normalment menys sentencioses. Fou conegut com un dictador literari més pels seus comentaris i el seu impetuós personatge públic que no pas per la seva crítica publicada.

El segon dels grans projectes de Johnson es concentra a la dècada següent de la seva vida: és l'edició de les obres dramàtiques de Shakespeare, de la qual més endavant trobarem una explicació detallada (p. 38-54). No fou pas la seva única ocupació. El 1756, quan va esclatar la guerra dels Set Anys, que s'estendria al Canadà, l'Índia, el Senegal, Cuba i les Filipines, Johnson va produir una gran quantitat d'obres polítiques i històriques, condemnant les lluites dels poders colonials com a violència gratuïta, esclavatge en massa, i pura cobdícia. Es mostrà especialment crític amb els seus compatriotes, que anomenà «bàrbars anglesos». El 1758 va publicar *The Idler*, una altra sèrie d'assaigs periòdics, més lleugera i actual, i l'any següent publicà el conte oriental *The Prince of Abissinia*, més conegut per *Rasselas*, un tractament escèptic però humà de la recerca de la felicitat, que sovint s'ha comparat al *Candide* de Voltaire. L'heroi homònim de *Rasselas* és un príncep que viu en una «vall feliç» amb habitants que tan sols coneixen el plaer i el descans. Avorrit, *Rasselas* fuig a Egipte amb la seva germana, la criada d'aquesta i el seu tutor, el filòsof Imlac. Aquest petit grup es dedica a viatjar i estudiar les condicions de la vida i la ment humanes. *Rasselas* és encara avui l'obra més coneguda de Johnson, potser perquè és curta i diu molt en relativament poques pàgines; té un tema ampli i interessant –«la tria vital», com Johnson volia intitular-la–, i és tractat sense referències a l'obscura història intel·lectual o política, que dificulten la comprensió de les seves obres als lectors llecs. Johnson aconsegueix introduir un discurs filosòfic (*Rasselas* és ple d'aforismes poderosos i distincions lògiques finament creats) en un argument

que conté un principi, un desenvolupament i un final que volen dir alguna cosa; tot i que els seus personatges de vegades resulten una mica massa seriosos, generalitzant comentaris sobre punts de la psicologia i la moralitat, els seus viatges i experiències condueixen tan sols a l'escepticisme envers el pensament sistemàtic. En la conclusió de l'obra no es conclou res. Els joves viatgers no han tornat als seus punts de partença, ni han fet la tria vital que volien fer. Viuen de desitjos impracticables, però ara saben que són impracticables.

Johnson era en aquella època l'escriptor més famós d'Anglaterra, encara que hagués estat empresonat en dues ocasions per deutes i estigués obligat a acceptar introduccions, crítiques i dedicatòries per encàrrec. El 1762, tanmateix, una pensió de l'estat de 300 lliures l'any el va treure de la indigència intermitent. Tot i que havia definit «pensió» en el seu diccionari com «una paga donada a algú que lloga els seus serveis a l'estat per haver traït el seu país», Johnson va acceptar l'ofertament i va rebre dures crítiques. Li van assegurar que la decisió d'atorgar-li una pensió es basava en el que ja havia fet, i no en el que podia fer. (De fet, el recentment coronat Jordi III era un dels seus admiradors, i acudí a Johnson quan, al febrer del 1767, el trobà a la Royal Library.) Però s'alçaren ulls crítics quan Johnson publicà una sèrie de pamflets polítics durant els anys setanta, tots ells expressant punts de vista antiradicals. Un gran nombre dels seus punts de vista «conservadors» són en realitat crítiques a la hipocresia, el broc gros del llenguatge polític, i el pensament vague. Va rebutjar les queixes d'opressió dels colons americans perquè les considerà incompatibles amb la possessió d'esclaus: «Ens diuen que la subjugació dels americans pot conduir a la disminució de les nostres llibertats... Si per tant l'esclavatge es contagia fatalment, com és que els crits més forts de llibertat se senten entre els negres?» (Yale 10, p. 454).²² Va defensar el dret de la Casa dels Comuns a excloure un membre que hagués estat empresonat per càrrecs de difamació sediciosa i obscenitat, argumentant que sotmetre els polítics a la justícia comuna no era minvar la llibertat. Parlar dels drets «naturals» o de la llibertat com a concepte abstracte, per a Johnson era com no dir res.

22. El 1777 Johnson redactà un informe legal per a un esclau jamaicà resident a Escòcia que havia portat als tribunals escocesos una petició de llibertat (Life III, p. 201-203). També va escandalitzar un grup de professors d'Oxford en proposar un brindis «Per la propera insurrecció dels negres de les Índies» (Life III, p. 200). I entre els adoptats de Johnson es trobava l'esclau alliberat Francis Barber, a qui va criar, educar i fer el seu hereu.